

FAKT VA FIKRNI FARQLASH

Husanova Jasmina Jumanazar qizi

Termiz iqtisodiyot va service universiteti Ijtimoiy gumanitar va pedagogika fanlar fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish (ingliz tili)yunalishi 6.24 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20119788>

Annotatsiya. Ushbu maqolada fakt va fikr tushunchalari, ularning o'ziga xos xususiyatlari hamda kundalik hayot va ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Fakt dalillar asosida isbotlanadigan obyektiv ma'lumot bo'lsa, fikr insonning shaxsiy qarashi va munosabatini ifodalaydi. Axborot texnologiyalari rivojlangan davrda fakt va fikrni farqlash tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada ushbu ikki tushuncha misollar orqali tahlil qilinadi va ularni farqlashning kommunikativ hamda ilmiy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: fakt, fikr, tanqidiy fikrlash, axborot, dalil, tahlil, kommunikatsiya, ta'lim.

Kirish

Bugungi kunda insoniyat juda katta axborot oqimi ichida yashamoqda va har kuni turli manbalardan ko'plab ma'lumotlarni qabul qilmoqda. Ushbu ma'lumotlar orasida fakt va fikrlarni ajrata olish muhim ko'nikma hisoblanadi, chunki noto'g'ri yoki subyektiv ma'lumotlarni haqiqat sifatida qabul qilish insonning fikrlashi va qaror qabul qilishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Fakt obyektiv va dalillar bilan tasdiqlanadigan ma'lumot bo'lsa, fikr insonning shaxsiy munosabati va qarashini bildiradi. Shu sababli ta'lim tizimida ham fakt va fikrni farqlash masalasi dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi.

Metodlar

Mazkur tadqiqotda tavsifiy, tahliliy va qiyosiy metodlardan foydalanildi. Fakt va fikrga oid nazariy manbalar o'rganilib, ularning lingvistik hamda kommunikativ jihatlari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida ommaviy axborot vositalari, kundalik nutq va ta'lim jarayonidagi misollar asosida fakt va fikrning farqli tomonlari qiyoslandi. Shuningdek, mavzuga oid ilmiy adabiyotlar va tilshunoslik nazariyalari asosida umumlashtirish ishlari olib borildi.

Mazkur tadqiqotda fakt va fikr tushunchalarini o'rganish hamda ularning farqli jihatlari aniqlash maqsadida bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, tavsifiy metod asosida fakt va fikrning nazariy ta'riflari, lingvistik va kommunikativ xususiyatlari izohlandi. Tahliliy metod yordamida ilmiy adabiyotlar, ommaviy axborot vositalari materiallari hamda kundalik nutqdagi misollar o'rganilib, ularning mazmuniy va uslubiy jihatlari tahlil qilindi. Qiyosiy metod orqali esa fakt va fikrning o'xshash hamda farqli tomonlari solishtirildi, ularning nutqdagi vazifasi va qo'llanilish xususiyatlari aniqlashtirildi. Tadqiqot davomida tilshunoslik, pragmalingvistika va kommunikatsiya nazariyasiga oid ilmiy manbalarga murojaat qilinib, umumlashtirish va xulosa chiqarish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, ta'lim jarayonida uchraydigan matnlar va media axborotlar misolida fakt va fikrni ajratish mexanizmlari amaliy jihatdan ko'rib chiqildi. Ushbu metodlar tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlash va mavzuni har tomonlama yoritishga xizmat qildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalariga ko'ra, faktlar obyektiv xarakterga ega bo'lib, ular dalillar asosida tekshirilishi mumkinligi aniqlandi. Fikrlar esa subyektiv bo'lib, insonning shaxsiy bahosi va hissiy munosabatini ifodalaydi. Masalan, “Yer Quyosh atrofida aylanadi” jumlasida fakt hisoblanadi, “Bahor eng go'zal fasl” jumlasida esa fikr hisoblanadi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, fakt

va fikrni ajrata olish insonning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi hamda noto'g'ri axborotlarni aniqlashga yordam beradi.

Muhokama

Fakt va fikrni farqlash masalasi zamonaviy axborotlashgan jamiyatda dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Ayniqsa internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarida tarqalayotgan ma'lumotlarning tezkorligi insonlardan axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini talab etmoqda. Tadqiqot davomida ko'plab insonlar subyektiv qarashlarni obyektiv haqiqat sifatida qabul qilishi mumkinligi aniqlandi. Bu esa noto'g'ri xulosa chiqarish, manipulyativ axborotlarga ishonish va kommunikativ tushunmovchiliklarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Fakt va fikrni ajrata olish insonning analitik tafakkurini rivojlantiradi hamda axborotning ishonchlik darajasini baholashga yordam beradi. Shuningdek, ushbu ko'nikma ilmiy tadqiqotlarda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ilmiy matnlarda faktlarga asoslanish tadqiqotning aniqligi va obyektivligini ta'minlaydi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarga matnlarni tahlil qilish, dalillarni tekshirish va mustaqil xulosa chiqarishni o'rgatish orqali ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, fakt va fikrni farqlash kommunikativ madaniyatni oshiradi, bahs-munozaralarda asosli fikr yuritishga yordam beradi hamda insonning ijtimoiy faolligini kuchaytiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, fakt va fikrni farqlash zamonaviy axborotlashgan jamiyatda muhim ahamiyatga ega bo'lgan ko'nikmalardan biridir. Faktlar dalillar bilan tasdiqlanadigan, obyektiv va tekshirilishi mumkin bo'lgan ma'lumotlarni ifodalasa, fikrlar insonning shaxsiy qarashi, hissiy munosabati va subyektiv bahosini aks ettiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, fakt va fikrni to'g'ri ajrata olish tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, axborotlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi hamda yolg'on yoki manipulyativ ma'lumotlardan himoyalashga yordam beradi. Ayniqsa, internet va ommaviy axborot vositalarida keng tarqalayotgan turli axborotlarni baholashda ushbu ko'nikma muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonida fakt va fikrni farqlashga oid mashqlar va tahliliy metodlardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu sababli fakt va fikrni ajrata olish nafaqat ilmiy faoliyatda, balki kundalik muloqot va ijtimoiy hayotda ham muhim kommunikativ kompetensiya sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nurmonov A. *Tilshunoslik nazariyasi*. Toshkent, 2012.
2. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. Toshkent, 2008.
3. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press, 2010.
4. Fisher A. *Critical Thinking*. Cambridge University Press, 2011.
5. Van Dijk T. A. *Discourse and Context*. Cambridge University Press, 2009.